

Ο άνθρωπος που διεκδίκησε τον χαρακτηρισμό «κλιματικός πρόσφυγας»: *Ioane Teitiota*

Βαρβάρα Μπουκουβάλα, Πρόεδρος Πρωτοδικών Δ.Δ.-Δ.Ν.

Οι ανθρώπινες εκτοπίσεις λόγω της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της προκύπτουσας, εξ αυτής, αδυναμίας παραμονής σε συγκεκριμένο τόπο αποτελούν ένα φαινόμενο που απασχολεί την οικολογική έρευνα αλλά δεν έχει μελετηθεί νομικά σε βάθος¹.

Σε επίπεδο νομικής ορολογίας ο πρώτος που χαρακτήρισε νομικά τα πρόσωπα που εκτοπίζονται λόγω των περιβαλλοντικών καταστροφών ήταν ο Lester Brown το έτος 1970, ο οποίος επινόησε την έννοια του περιβαλλοντικού μετανάστη².

Στη συνέχεια εμφανίστηκε η έννοια του περιβαλλοντικού πρόσφυγα σε έκθεση περιβαλλοντικού προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών το έτος 1985³, νομικός νεολογισμός ο οποίος έγινε αποδεκτός και χρησιμοποιήθηκε στη σχετική βιβλιογραφία⁴.

Με την έλευση των εννοιών της κλιματικής αλλαγής και της κλιματικής κρίσης μια νέα κατάταξη των προσώπων που μετακινούνται λόγω των κλιματικών συνεπειών έρχεται στο προσκήνιο: αυτή του κλιματικού πρόσφυγα. Το πρόσωπο που μετακινείται από τον τόπο της ιθαγένειας, κατοικίας ή διαμονής του λόγω των κλιματικών φαινομένων και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης μπορεί να διεκδικήσει και να αποκτήσει την ιδιότητα του πρόσφυγα;

---

¹ Η. Πλακοκέφαλος/ Ι. Πέρβου, ΑΦΙΕΡΩΜΑ - Περιβάλλον και πληθυσμιακές μετακινήσεις: Σύγχρονες προκλήσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου ΠερΔικ, 3/2023, σ. 313 – 316(313).

² Η. Ayazi/E. Elsheikh, Climate Refugees: The Climate Crisis and Rights Denied, UC Berkeley's Othering & Belonging Institute, Berkeley, 2019, σ. 21, σε [eScholarship UC item 3s21m9p2.pdf](#)

³ E. El-Hinnawi, Environmental Refugees, UN Environment Programme, Nairobi, 1985.

⁴ C. A. Vlassopoulos, Des migrants environnementaux aux migrants climatiques: un enjeu définitionnel complexe, Cultures & Conflits, 2012, σ. 9 σε [Des migrants environnementaux aux migrants climatiques : un enjeu définitionnel complexe](#)

Αυτή είναι η περίπτωση του Ioane Teitiota, κατοίκου του νησιού Tarawa του αρχιπελάγους Kiribati, το οποίο υφίσταται τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

Ο Ioane Teitiota υπέβαλε αίτηση χορήγησης ασύλου στη Νέα Ζηλανδία λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και των κλιματικών φαινομένων που παρατηρούνται στο νησί και οφείλονται στην κλιματική αλλαγή⁵. Ειδικότερα, ο Teitiota ζει στο Kiribati το οποίο επλήγη από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής: πλημμύρες, εισροή θαλασσινού νερού στις καλλιέργειες, έλλειψη πόσιμου νερού, διάβρωση των ακτών, καταβύθιση των χερσαίων εκτάσεων, υπερπληθυσμός, θάνατοι μικρών παιδιών από πυρετό και αβιταμίνωση, συγκρούσεις μεταξύ των κατοίκων λόγω του υπερπληθυσμού στις περιοχές που δεν πλημμυρίζουν, γενικευμένη επισιτιστική ανασφάλεια.

Για τους λόγους αυτούς ο Teitiota μετοίκησε στη Νέα Ζηλανδία το έτος 2007 από το Κιριμπάτι όπου απέκτησε με τη σύζυγό του τρία παιδιά. Μετά τη λήξη της άδειας παραμονής του υπέβαλε αίτηση να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, με την αιτιολογία ότι λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής οι κάτοικοι του Κιριμπάτι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους.

Πρέπει να επισημανθεί ότι η Νέα Ζηλανδία δεν αντιμετώπισε, εξ αιτίας της γεωγραφικής της θέσης, πρώτη φορά αιτήματα που αφορούν το καθεστώς των προσφύγων σε σχέση με τις κλιματικές συνθήκες που επικρατούν στις γύρω περιοχές⁶.

Η αίτηση του Teitiota εξετάστηκε και απορρίφθηκε από την αρμόδια υπηρεσία μετανάστευσης. Εν συνέχεια η απορριπτική απόφαση προσεβλήθη στο αρμόδιο δικαστήριο.

Ο Teitiota ισχυρίστηκε ενώπιον του δικαστηρίου ότι πρέπει να εφαρμόζεται η Σύμβαση της Γενεύης και να αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα σε ανθρώπους που διαφεύγουν από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, αναγνωρίζοντας ότι η εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανθρώπινη δράση που επιφέρει τη δίωξη συγκεκριμένων προσώπων και παρά το γεγονός ότι τις εν λόγω κλιματικές συνέπειες υφίσταται το σύνολο του πληθυσμού μιας χώρας.

Πρέπει εξ αρχής να επισημανθεί ότι ο κλιματικός πρόσφυγας δεν μπορεί να ενταχθεί στην έννοια του πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης στο παρόν στάδιο.

---

⁵ NZIPT, AF (Kiribati), 25 juin 2013, no 800413, § 2 [AF \(Kiribati\) \[2013\] NZIPT 800413 \(25 June 2013\)](#)

⁶ K. Buchanan, New Zealand: 'Climate Change Refugee' Case Overview, Law Library of Congress, 2015 σε [New Zealand: 'Climate Change Refugee' Case Overview](#)

Η ίδια η γραμματική διατύπωση της έννοιας του πρόσφυγα στο άρθρο 1Α παρ. 2 της Σύμβασης της Γενεύης, καθώς και η εφαρμογή της από τα αρμόδια όργανα, αποκλείουν στο παρόν στάδιο αυτή την προοπτική⁷. Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες αποκλείει το καθεστώς αυτό προστασίας για τους κλιματικούς μετανάστες, υπό την αιτιολογία ότι η αναγνώρισή τους ως πρόσφυγες θα αποδυνάμωνε το ισχύον καθεστώς προστασίας⁸.

Ωστόσο, παρότι είναι προφανές ότι οι συντάκτες της Σύμβασης δεν είχαν ως πρόθεσή τους να απονείμουν στους περιβαλλοντικούς μετανάστες την ιδιότητα του πρόσφυγα, από την άλλη οι σχετικές ρήτρες και όροι της αναγνώρισης του πρόσφυγα ερμηνεύονται με ιδιαίτερη ευρύτητα, πέρα από την πρόθεση των αρχικών συντακτών της Σύμβασης, υποκείμενες σε ανοικτές και εναλλακτικές ερμηνείες⁹.

Το πρωτόδικο δικαστήριο στην αρχική του σκέψη αναφέρθηκε σε ήδη εκδοθείσες αποφάσεις άλλων ανωτάτων δικαστηρίων, με τις οποίες απορρίφθηκε το αίτημα χορήγησης ασύλου σε θύματα φυσικών καταστροφών¹⁰, με την κύρια αιτιολογία ότι οι περιβαλλοντικές καταστροφές επιδρούν αδιακρίτως σε όλα τα πρόσωπα που διαβιούν σε ορισμένο τόπο, τα οποία ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι υφίστανται δίωξη, αυτή δεν λαμβάνει χώρα για τους λόγους που ορίζει η Σύμβαση της Γενεύης.

Ωστόσο, δεν περιορίστηκε να απορρίψει λόγω ερμηνευτικού δεδικασμένου την προσφυγή του Τεϊτιοτα αλλά κατέγραψε ειδικές σκέψεις για το καθεστώς του πρόσφυγα.

Το δικαστήριο επεσήμανε ότι για να αναγνωρισθεί κάποιος ως πρόσφυγας σύμφωνα με το άρθρο 1Α παρ. 2 της Σύμβασης της Γενεύης θα πρέπει «[...] συνεπεία δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης ή εάν μη έχουν υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην».

---

⁷ Ε.Δούση, Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση: μία δύσκολη εξίσωση, ΠερΔικ, 3/2023, σ. 317 – 324.

⁸ A. Guterres, Climate Change, Natural Disasters, and Human Displacement: A UNHCR Perspective, UNHCR, Genève, 23 octobre 2009 σε [UNHCR Policy Paper: Climate change, natural disasters and human displacement: a UNHCR perspective | UNHCR](#)

⁹ Λ. Σισιλιάνος/Ε. Ρούκουνας, Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ Αλληλεπιδράσεις γενικού διεθνούς δικαίου και δικαιωμάτων του ανθρώπου, 2024, σ.291 επ.

¹⁰ [Secretary of State for the Home Department v. AH \(Sudan\) & Ors \[2007\] UKHL 49 \(14 November 2007\)](#) και [LawCite](#)

Έτσι, για τη χορήγηση ασύλου θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις σωρευτικώς: α) το πρόσωπο που αιτείται τη χορήγηση ασύλου να βρίσκεται κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης εκτός του κράτους του οποίου την υπηκοότητα έχει ή, αν είναι ανιθαγενής, εκτός του κράτους της τελευταίας συνήθους διαμονής του, β) υφίσταται δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω των περιοριστικά αναφερόμενων στη Σύμβαση λόγων (φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, κοινωνική τάξη ή πολιτικές πεποιθήσεις) και γ) δεν δύναται ή δεν επιθυμεί να απολαύσει προστασίας από το κράτος, του οποίου την ιθαγένεια έχει εξαιτίας του δικαιολογημένου φόβου δίωξης ή, αν είναι ανιθαγενής, δεν επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα της συνήθους διαμονής του, για τους ίδιους λόγους¹¹.

Το πρώτο ζήτημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το δικαστήριο είναι αν στοιχειοθετείται εν προκειμένω η έννοια της δίωξης.

Η έννοια της δίωξης δεν έχει οριστεί στη Σύμβαση και για τον λόγο αυτό υπόκειται σε πολλαπλές και εναλλακτικές ερμηνείες. Κατά τον μάλλον ορθότερο ορισμό των Jean-Yves Carlier και Sylvie Sarolea, δίωξη αποτελεί κάθε πράξη που προσβάλλει σοβαρά θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου¹². Σε αυτόν τον ορισμό ελλείπει η έννοια της πρόθεσης της δίωξης, η οποία δεν ενδιαφέρει από την άποψη του προσφυγικού δικαίου και στο σημείο αυτό διακρίνεται το προσφυγικό από το ποινικό δίκαιο¹³. Άλλοι προτείνουν μια καζουαλιστική προσέγγιση της δίωξης, εμμένοντας για την κατάφασή της στην εξέταση των περιστάσεων εκάστης περίπτωσης, χωρίς να απαιτείται και παραβίαση ενός ανθρώπινου δικαιώματος¹⁴.

Κατά την ορθότερη και μάλλον επικρατούσα γνώμη, επομένως, για να υπάρχει δίωξη θα πρέπει να υπάρχει ανθρώπινη ενέργεια που συνεπάγεται την προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση.

Η δίωξη απαιτεί κατ' αρχήν ανθρώπινη ενέργεια, να εκπορεύεται δηλαδή από πράξη ανθρώπου.

Το δικαστήριο επεσήμανε ότι το διεθνές προσφυγικό δίκαιο έχει αναδείξει περιπτώσεις όπου οι διώξεις μπορούν να προέρχονται από συμπεριφορές κρατικών ή και μη κρατικών φορέων.

---

¹¹ Βλ. Κ. Κουτσοπούλου, Ο ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ Ρήτρες υπαγωγής και ρήτρες αποκλεισμού, 2024, σ.99-100.

¹² Βλ. και Κ. Κουτσοπούλου, Ο ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ, ό.π., σ.110-111.

¹³ J.-Y. Carlier/S. Sarolea, Droit des étrangers, Larquier, Bruxelles, 2016, σ. 441

¹⁴ J.-Y. Carlier/ S. Sarolea, ibid, σ.413.

Έτσι, μπορούν να καταλογιστούν πράξεις ή παραλείψεις στο κράτος, ιδίως, μέσω της αδυναμίας του να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή διότι δεν κατορθώνει να ελέγξει τα δικά του όργανα ή να αποτρέψει άλλους παράγοντες που οδηγούν σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ειδικά στην πρώτη περίπτωση η παράλειψη μπορεί να καταλογιστεί στους φορείς της νομοθετικής ή εκτελεστικής εξουσίας που δεν λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποτρέψουν ή να μειώσουν τον κίνδυνο βλάβης που προέρχεται από μη κρατικούς φορείς¹⁵.

Θα πρέπει όμως να καταλογίζεται η ευθύνη σε ένα συγκεκριμένο κράτος, προκειμένου να θεμελιωθεί η έννοια της δίωξης. Στο παρόν όμως στάδιο δεν μπορεί να θεμελιωθεί η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των πράξεων και παραλείψεων ενός κράτους με τη ζημία που υφίσταται ένα πρόσωπο που αναγκάζεται να μετοικήσει λόγω της κλιματικής αλλαγής. Δεν μπορεί δηλαδή να προσδιορισθεί η κλιματική ευθύνη ενός συγκεκριμένου κράτους¹⁶.

Παρόλα αυτά, το δικαστήριο δέχθηκε ότι η έννοια της ανθρωπίνης ενέργειας για την κατάφαση της δίωξης δεν αποκλείει σε ένα πρόσωπο να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας ή ως δικαιούχος επικουρικής προστασίας σε περίπτωση περιβαλλοντικής καταστροφής¹⁷.

Ωστόσο, έκρινε κατά την υπαγωγή ότι δεν υφίσταται εν προκειμένω δικαιολογημένος κίνδυνος δίωξης σε περίπτωση επιστροφής, καθώς ο προσφεύγων, σε σχέση με τις αιτιάσεις του, δεν υπήρξε μέρος μιας εδαφικής διαμάχης στη χώρα της οποίας έχει την υπηκοότητα, ενώ αν επιστρέψει σ' αυτή δεν αποδεικνύεται, επιπλέον, ότι θα στερηθεί τροφής, στέγης, ή πόσιμου νερού¹⁸.

Στο παρόν στάδιο, επεσήμανε το δικαστήριο, τα πρόσωπα που πλήττονται από την κλιματική αλλαγή μπορούν να αναγνωριστούν ως κοινωνιολογικοί πρόσφυγες όχι όμως ως πρόσφυγες υπό την έννοια της Σύμβασης.

Το επόμενο καίριο κριτήριο που εξέτασε το δικαστήριο είναι η θεμελίωση του λόγου της δίωξης του αιτούντος άσυλο, ο οποίος πρέπει να εμπίπτει σε αυτούς που

---

¹⁵ NZIPT, AF (Kiribati), ό.π., § 54.

¹⁶ M. Courtoy, Le Comité des droits de l'homme des Nations Unies face à l'homme qui voulait être le premier réfugié climatique : une avancée mesurée mais bienvenue (obs. sous Com. dr. h., constatations Ioane Teitiota c. Nouvelle-Zélande, 24 octobre 2019), Revue trimestrielle des droits de l'Homme, N° 124(4), 2020, σ.941-968(948).

¹⁷ K.Steenmans/A. Cooper, Ioane Teitiota v New Zealand: A landmark ruling for climate refugees?, Coventry Law Journal, 25(2)/2020, σ.23-32.

¹⁸ NZIPT, AF (Kiribati), ό.π., §75.

αναφέρονται περιοριστικά στη Σύμβαση (φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, κοινωνική τάξη ή πολιτικές πεποιθήσεις).

Το δικαστήριο εξέτασε το κριτήριο αυτό μόνον υπό το πλαίσιο αν ο προσφεύγων ανήκει σε μία συγκεκριμένη ομάδα που υφίσταται τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής στη χώρα προέλευσής του.

Εν προκειμένω, θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να θεωρηθεί ότι συντρέχει το κριτήριο αυτό, καθώς τα άτομα που υφίστανται τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής δεν ανήκουν σε μια κοινή ομάδα ή δεν έχουν κοινά χαρακτηριστικά, αλλά απλώς έχουν τον ίδιο κίνδυνο δίωξης¹⁹. Υποστηρίχθηκε, εντούτοις, ότι πέρα από την προσέγγιση της ομάδας με βάση τη θεωρία των προστατευόμενων χαρακτηριστικών, η οποία επικεντρώνεται στα κοινά χαρακτηριστικά των προσώπων της ομάδας που σχετίζονται κατά κανόνα με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η περίπτωση του *Teitiotia* απαιτεί την προσέγγιση της έννοιας υπό την εκδοχή της εδραιωμένης κοινωνικής αντίληψης, όπου τα άτομα σχηματίζουν μια ομάδα λόγω των κοινών χαρακτηριστικών που η κοινωνία τους απονέμει και θεωρεί ότι έχουν²⁰. Για παράδειγμα η άσκηση του ίδιου επαγγέλματος ή οι κοινές συνθήκες διαβίωσης μπορούν να προσδιορίσουν τα πρόσωπα που ανήκουν στην ίδια ομάδα²¹.

Κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, ο προσφεύγων δεν απέδειξε κίνδυνο δίωξης, ενώ ακόμη κι αν μπορούσε να αποδείξει ότι υπέστη δίωξη, αυτή, δεδομένου ότι απευθύνεται στο σύνολο των προσώπων που διαβιούν στο Kiribati, θα ήταν αδιάκριτη και δεν θα θεμελιωνόταν σε έναν από τους λόγους της Σύμβασης. Ο προσφεύγων δεν κατόρθωσε να συνδέσει τον ίδιο με έναν από τους λόγους δίωξης που αναφέρει περιοριστικά η Σύμβαση (φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, κοινωνική τάξη ή πολιτικές πεποιθήσεις), καθώς οι περιστάσεις δίωξης που ανέφερε αφορούν το σύνολο του πληθυσμού.

Το επόμενο αμφιλεγόμενο ζήτημα που ανακύπτει εν προκειμένω είναι ότι ο αιτών άσυλο δεν ζητεί να φύγει από το κράτος που τον διώκει, αλλά αντίθετα ζητεί να

---

¹⁹ UNHCR, Principes directeurs sur la protection internationale no 2: «L'appartenance à un certain groupe social» dans le cadre de l'article 1A(2) de la Convention de 1951 et/ou son Protocole de 1967 relatifs au statut des réfugiés, HCR/GIP/02/02, 7 mai 2002, § 6.

²⁰ M. Courtoy, Le Comité des droits de l'homme des Nations Unies, *ό.π.*, σ.950-951.

²¹ Όπως επισημάνθηκε αν το Tarawa δεν ήταν ένα μικρό νησί στον ειρηνικό ωκεανό ανάμεσα στη Ζηλανδία και την Αυστραλία, δεν θα κινδύνευε από την αδυναμία της κυβέρνησής του να σταματήσει την άνοδο της στάθμης του νερού. Υπάρχει δε ένας φόβος δίωξης ακριβώς λόγω της ένταξης στην ομάδα των κατοίκων του νησιού των οποίων τα σπίτια και οι ζωές τους κινδυνεύουν λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, T.Duong, When Islands Drown: The Plight of 'Climate Change Refugees' and Recourse to International Human Rights Law, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 31(4)/2014, σ.1265.

μετοικήσει εκεί²². Αντιστρέφει δηλαδή το παράδειγμα προστασίας. Έτσι, κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, ο προσφεύγων ζητεί τη χορήγηση ασύλου από το κράτος το οποίο κατηγορεί ότι συντέλεσε στη δίωξή του. Τούτο δε θα ανέτρεπε το παραδοσιακό παράδειγμα της Σύμβασης, καθώς τα άτομα θα ζητούσαν προστασία από το κράτος που καταδικάζουν ότι προκάλεσε τη δίωξή τους²³.

Να σημειωθεί δε ότι το δικαστήριο δεν εξέτασε επί της ουσίας την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, διότι δεν απέδειξε ο προσφεύγων ότι υπήρξε ενέργεια ή παράλειψη του κράτους που έθετε σε κίνδυνο τη ζωή του ούτε ότι πληρούται το κριτήριο του άμεσου κινδύνου²⁴.

Το δικαστήριο δέχθηκε ότι η σχέση φυσικών καταστροφών, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ανθρωπίνης ευπάθειας είναι πολύπλοκη.

Στο παρόν στάδιο ο προσφεύγων δεν υφίσταται κίνδυνο δίωξης. Όμως, οι καταστάσεις μπορεί να μεταβληθούν και να καταστήσουν δυνατή την εφαρμογή της διεθνούς προστασίας. Και τούτο, διότι οι κλιματικές καταστροφές μπορεί να οδηγήσουν σε ένοπλες συγκρούσεις με άσκηση βίας. Επίσης ομάδες του πληθυσμού μπορεί να υποστούν άμεσες διακρίσεις και καταπίεση, όπως συνέβη με τους Ιρακινούς Άραβες του Κόλπου²⁵.

Για παράδειγμα αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα σε πρόσωπο που συμμετείχε σε κοινωνικές δράσεις αρωγής μετά τον κυκλώνα Nargis στη Βιρμανία τον Μάιο του 2008, καθώς το καθεστώς αντιμετώπισε την περιβαλλοντική καταστροφή ως ζήτημα εθνικής ασφάλειας και χαρακτήρισε κάθε ανθρωπιστική δράση στον τομέα αυτόν ως πολιτική αντικαθεστωτική δράση. Τούτο σε συνδυασμό με τη διεθνή και εσωτερική κριτική έναντι του κράτους για την παράλειψη λήψης αποτελεσματικών μέτρων στη φυσική καταστροφή οδήγησε στην κρίση ότι ο αιτών άσυλο θα διωχθεί αν επιστρέψει στη χώρα του και πρέπει να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του πρόσφυγα²⁶.

Κατόπιν τούτου και δεδομένου ότι ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι το κράτος δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, το δικαστήριο απέρριψε το ένδικο βοήθημά του.

---

²² J. McAdam, *The emerging New-Zealand jurisprudence on climate change, disasters and displacement*, *Migration Studies*, 2015, vol. 3, σ. 134.

²³ NZCA, Teitiota, 8 mai 2014, no 173, § 40.

²⁴ NZIPT, AF (Kiribati), ό.π., §§ 60-65.

²⁵ NZHC, Teitiota, 26 novembre 2013, no 3125, § 27 NZIPT, AF (Kiribati), §§ 58-59.

²⁶ Refugee Appeal No. 76374, New Zealand: Refugee Status Appeals Authority, 28 October 2009 σε https://www.refworld.org/cases,NZL_RSAA,4afc31da2.html

Στη συνέχεια ο Teitiota προσέφυγε ενώπιον του High Court²⁷, του Εφετείου²⁸ και του Supreme Court²⁹.

Τα ανώτατα και δευτεροβάθμια δικαστήρια απέρριψαν τα ασκηθέντα ένδικα μέσα.

Να σημειωθεί ότι το ανώτατο δικαστήριο χρησιμοποίησε και το επιχείρημα ότι η αναγνώριση του Teitiota ως πρόσφυγα θα είχε ως συνέπεια όλοι οι κάτοικοι του νησιού να επιδιώξουν να μετοικήσουν, επικαλούμενοι την ιδιότητα του πρόσφυγα³⁰.

Επίσης, αναφέρθηκε σε εναλλακτικούς μηχανισμούς που βρίσκονται στη διάθεση του Teitiota, όπως τη χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους³¹.

Ο Teitiota, μετά την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων, προσέφυγε ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών³², ισχυριζόμενος³³ ότι η Νέα Ζηλανδία παραβίασε το άρθρο 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που εγγυάται το δικαίωμα στη ζωή³⁴.

Η Επιτροπή αποφάνθηκε ότι ο προσφεύγων απέδειξε ότι ενόψει της ανόδου της στάθμης της θάλασσας στην κατοικισιμότητα του νησιού και των λοιπών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής η απόφαση της Νέας Ζηλανδίας να επιστρέψει στο Kribati εγκυμονεί κινδύνους για τη ζωή του κατά παράβαση του άρθρου 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα³⁵.

Η Επιτροπή συνέδεσε την περιβαλλοντική ζημία με την αρχή της μη επαναπροώθησης και το δικαίωμα στη ζωή. Απεδέχθη ότι το κράτος μπορεί να παραβιάσει το δικαίωμα στη ζωή αν παραλείψει να προστατεύσει ένα άτομο από μία σοβαρή περιβαλλοντική απειλή.

---

²⁷ NZHC, Teitiota, 26 novembre 2013, no 3125.

²⁸ NZCA, Teitiota, 8 mai 2014, no 173 [workspace SpacesStore cd4f76b4 ce30 4caa a75c e285df0029b9.pdf](https://www.nzca.govt.nz/sites/default/files/2014-05/Teitiota%20-%20NZCA%20-%202014-05-08%20-%20judgment.pdf)

²⁹ NZSC, Teitiota, 20 juillet 2015, no 107 σε [20150720 2015-NZSC-107 judgment.pdf](https://www.nzsc.govt.nz/sites/default/files/2015-07/2015-NZSC-107-judgment.pdf)

³⁰ NZHC, Teitiota, 26 novembre 2013, no 3125, § 51

³¹ NZHC, Teitiota, 26 novembre 2013, no 3125, §§ 42-44.

³² [Jurisprudence Database](https://www.refworld.org/docid/5d4d4d4d.html)

³³ Για να επιληφθεί η Επιτροπή θα πρέπει το κράτος να έχει υπογράψει τη Σύμβαση και το προαιρετικό πρωτόκολλο, με το οποίο απονέμεται στην Επιτροπή η δικαιοδοσία να εξετάζει καταγγελίες φυσικών προσώπων για παραβίαση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση από το συμβαλλόμενο κράτος.

³⁴ O. Delas/M.Thouvenot/ V. Bergeron-Boutin, Quelques considérations entourant la portée des décisions du Comité des droits de l'homme, Revue québécoise de droit international, 2017, vol. 30, no 2, σ. 1-50, L. Hennebel, La jurisprudence du Comité des droits de l'homme des Nations Unies. Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques et son mécanisme de protection individuelle, Bruylant, Bruxelles, 2007

³⁵ 6 § 8.6

Τόνισε ότι αιφνίδια καιρικά φαινόμενα, όπως πλημμύρες και καταιγίδες και αργές διαδικασίες, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η αλάτωση του εδάφους και η υποβάθμιση της γης μπορούν να οδηγήσουν σε διασυννοριακές μετακινήσεις ατόμων λόγω της κλιματικής αλλαγής, ενώ επεσήμανε ότι χωρίς εθνικές και διεθνείς προσπάθειες οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής θα μπορούσαν να οδηγήσουν τα κράτη υποδοχής σε παραβίαση των δικαιωμάτων των άρθρων 6 (δικαίωμα στη ζωή) και 7 της Σύμβασης (απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης) και σε ενεργοποίηση της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Υπό τη σκέπη του δικαιώματος στη ζωή εξέτασε το δικαίωμα στην τροφή, στο νερό, στη στέγη του προσφεύγοντος. Ωστόσο, απέρριψε την προσφυγή³⁶, κρίνοντας ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη πραγματική, σοβαρή και εύλογα προβλέψιμη απειλή της ζωής του, τόσο καθόσον αφορά τις επικαλούμενες εδαφικές διαφορές, ούτε για την έλλειψη πόσιμου νερού και την αδυναμία καλλιέργειας της γης, όσο και για τον επικαλούμενο υπερπληθυσμό και τις πλημμύρες. Τέλος επεσήμανε ότι υπό τις παρούσες συνθήκες το Kiribati δεν θα μπορεί να κατοικηθεί σε 10-15 χρόνια, κατέληξε, όμως, στο συμπέρασμα ότι ο χρόνος αυτός είναι επαρκής, ώστε το κράτος να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης³⁷.

Στην απόφαση διατυπώθηκαν και δύο ενδιαφέρουσες μειοψηφίες. Έτσι ένα μέλος της Επιτροπής (Vasilisa Sancin) υποστήριξε ότι το βάρος απόδειξης της έντασης της προσβολής πρέπει να επιρρίπτεται στο κράτος και όχι στον προσφεύγοντα. Περαιτέρω, ότι το ζήτημα της έλλειψης πόσιμου νερού στο Kiribati δεν αποδείχθηκε ότι δεν είναι υπαρκτό αφού το σχετικό πρόγραμμα δράσης που προβλήθηκε από την νήσο δεν είχε ακόμη τεθεί σε εφαρμογή. Ένα ακόμη μέλος (Duncan Laki Muhumuza) επεσήμανε ομοίως ότι έπρεπε να επιρριφθεί το βάρος απόδειξης στο κράτος ενώ δεν θα έπρεπε να αναμένεται η ύπαρξη θανάτων για να τεκμηριωθεί η ανάγκη προστασίας των κατοίκων της νήσου.

Αν και ο Τεϊοτα δεν δικαιώθηκε η Επιτροπή επέδειξε στα κράτη έναν δύσβατο δρόμο. Εάν ένα πρόσωπο επικαλείται και αποδεικνύει προσωπικό, επικείμενο και σοβαρό κίνδυνο ζωής λόγω των κλιματικών συνθηκών που επικρατούν στη χώρα του, μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα αναγνώρισης ως πρόσφυγας προς προστασία της ζωής

---

³⁶ No 2728/2016, Ioane Teitiota c. Nouvelle-Zélande, 24 octobre 2019

³⁷ Π. Πικραμμένος, Η κλιματική δίκη: μια καθοριστική εξέλιξη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, σε: Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Το βιώσιμο Κράτος, 2022, σ. 386

του που απειλείται και να αποτρέψει την επαναπροώθησή του στη χώρα καταγωγής του³⁸.

Μάλιστα, επέδειξε όχι μόνον τις υποχρεώσεις των κρατών αποστολής και υποδοχής των κλιματικών προσφύγων αλλά όλης της διεθνούς κοινότητας, προειδοποιώντας για τις συνέπειες της κλιματικής κρίσης επί της ζωής των ανθρώπων³⁹.

Επεσήμανε, δε, ότι το κράτος υποδοχής, ναι, μεν, στην περίπτωση του προσφεύγοντος προέβη σε μια εξατομικευμένη αξιολόγηση της κατάστασης στο κράτος αποστολής, θα πρέπει, όμως, να τελεί σε εγρήγορση και να επικαιροποιεί τα δεδομένα σε μεταγενέστερες αιτήσεις χορήγησης ασύλου⁴⁰.

Συμπεράσματα:

Η προστασία που παρέχεται στα πρόσωπα που μετακινούνται λόγω των περιβαλλοντικών καταστροφών στο παρόν στάδιο είναι περιορισμένη και οριοθετημένη.

Ακόμη και οι περιφερειακές συμβάσεις που έχουν υπογραφεί και αφορούν τα κράτη της Αφρικής είναι αμφίβολο αν μπορούν να εντάξουν τους κλιματικούς πρόσφυγες στο πεδίο προστασίας τους. Η σύμβαση του οργανισμού αφρικανικής ενότητας του 1969 που εφαρμόζεται στην Αφρική και η διακήρυξη της Καρθαγένης για τους πρόσφυγες του 1985 ορίζουν με ευρύτητα την έννοια του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένου του προσώπου που διώκεται για λόγους δημοσίας τάξης, δεν έχουν εντάξει, όμως, στην κατηγορία αυτή τα πρόσωπα που πλήττονται από την κλιματική κρίση⁴¹. Αντίθετα, η αραβική σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων του 1994 συμπεριλαμβάνει μεταξύ των δικαιούχων προσφυγικής προστασίας αυτούς που υπόκεινται σε καθεστώς φυγής λόγω φυσικών καταστροφών⁴².

Προτείνεται από τη θεωρία η λύση της υπογραφής ενός νέου συμβατικού κειμένου για τους κλιματικούς πρόσφυγες⁴³. Άλλοι λιγότερο δραστηριοί και επεμβατικοί προτείνουν την εφαρμογή της επικουρικής προστασίας στους μετακινούμενους λόγω των κλιματικών αλλαγών με την εφαρμογή της ρήτρας της μη επανοπροώθησής τους.

---

³⁸ A. Mahecic, UN Human Rights Committee decision on climate change is a wake-up call, *Journal of Human Security Studies*. Vol.10, No.2 (Special Issue 2021), σ.32-50(33).

³⁹ A. Mahecic, UN Human Rights Committee decision on climate change is a wake-up call, *ό.π.*, σ.35.

⁴⁰ A. Mahecic, UN Human Rights Committee decision on climate change is a wake-up call, *ό.π.*, σ.36.

⁴¹ M. V. Zecca, The Protection of 'Environmental Refugees' in Regional Contexts, in G. C. Bruno/ F. M. Palombino/ V. Rossi (dir.), *Migration and the Environment: Some Reflections on Current Legal Issues and Possible Ways Forward*, CNR edizioni 2017, σ. 101-121 σε [Migration and the Environment 2017.pdf](#)

⁴² M. Courtoy, *Le Comité des droits de l'homme des Nations Unies*, *ό.π.*, σ.950.

⁴³ M. Courtoy, *ibid*,

Στο πλαίσιο του προσφυγικού δικαίου, εκτός από τη δυνατότητα αναγνώρισης του προσώπου ως πρόσφυγα, θεσπίζεται μία ακόμη μορφή διεθνούς προστασίας, κατ' εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης. Πρόκειται για την «επικουρική προστασία» που απονέμεται σε πρόσωπα τα οποία δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πρόσφυγες, καθώς δεν πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις, όμως, εάν επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους θα βρεθούν έναντι πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης τους. Η εν λόγω βλάβη πρέπει να συνίσταται σε α) θανατική ποινή ή εκτέλεση, β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης⁴⁴⁴⁵.

Στο ίδιο πλαίσιο, το άρθρο 19 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προστατεύει κάθε πρόσωπο, και όχι μόνον τον πρόσφυγα, από κίνδυνο απέλασης ή έκδοσης προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση, διαμορφώνοντας μια ευρύτερη αρχή μη επαναπροώθησης⁴⁶.

Το ΕΔΔΑ έχει δεχθεί ότι η αρχή αυτή θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων των άρθρων 4,5,6 8 ή 9 της Σύμβασης, αλλά θα πρέπει να θεμελιώνεται κατάφωρη παραβίαση των εν λόγω δικαιωμάτων⁴⁷.

Στην περίπτωση της μη επαναπροώθησης λόγω κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, το ΕΔΔΑ για τη μη επαναπροώθηση απαιτεί ένα πολύ υψηλό και αποδεδειγμένο όριο διακινδύνευσης⁴⁸. Ειδικά όταν κινδυνεύει ή απειλείται η υγεία του προσώπου λόγω της αδυναμίας πρόσβασης σε κατάλληλη θεραπεία με συνέπεια τη σοβαρή, ταχεία και μη αναστρέψιμη επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του ή την σημαντική μείωση του προσδόκιμου της ζωής του, πρέπει να εφαρμόζεται η εν λόγω αρχή⁴⁹.

Συναφώς, πρόσφατα, το Διοικητικό Εφετείο του Μπορντό με απόφασή του έκρινε ότι υπήκοος Μπαγκλαντές λόγω της επιδεινωμένης κατάστασης της υγείας του

---

⁴⁴ Μ. – Ν. Μαρούδα/Β. Σαράντη, ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ Ερμηνεία – Διαγράμματα – Υποδείγματα, 2016, σ.61.

⁴⁵ Ε. Πουλαράκης, Ενημερωτικό σημείωμα στην ΣτΕ 212/2013 (7μ) (ΠΔ 113/2013 - Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 2005/85/ΕΚ), ΕΜΕΔ, 1/2013, σ. 74.

⁴⁶ Ε. Σαχπεκίδου/ Χ. Ταγαράς (επιμ.), ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, 2020, σ.230 επ.

⁴⁷ Β. Cali/ C. Costello/S. Cunningham, Hard protection through soft courts: NonΠrefoulement before the United Nations treaty bodies, German Law Journal, 2020, vol. 21, no 3, σ. 380.

⁴⁸ ΕΔΔΑ, Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 28 Ιουνίου 2011, § 282, Ν. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 27 Μαΐου 2008, § 42.

⁴⁹ ΕΔΔΑ, Paposhvili κατά Βελγίου, 13 Δεκεμβρίου 2016, § 183).

(σοβαρό αλλεργικό άσθμα, σύνδρομο υπνικής άπνοιας), αν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του εξ αιτίας της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και λόγω διακοπής της θεραπείας του, θα υποστεί απάνθρωπη μεταχείριση και έκρινε ότι δεν είναι νόμιμη η άρνηση ανανέωσης της άδειας διαμονής του⁵⁰.

Συνεπώς, τα θέματα υγείας συνδυαζόμενα με τις κλιματικές συνθήκες μπορούν να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο του μεταναστευτικού δικαίου⁵¹.

Ομοίως, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ εξέδωσε σύσταση να αποφεύγεται η επαναπροώθηση προσώπων που απειλούνται ανθρώπινα δικαιώματά τους λόγω της κλιματικής αλλαγής⁵².

Για τον λόγο αυτό προτείνεται στη θεωρία η επανορθωτική επικουρικότητα, προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες των κλιματικών υποθέσεων⁵³.

Σε αυτό το πολύπτυχο πλαίσιο προστασίας δεν απομένει παρά να δούμε τον κλιματικό μετανάστη να χαίρει της προστασίας της μη επαναπροώθησης όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν.

---

⁵⁰ CAA de Bordeaux, 2ème chambre, 18/12/2020, N° 20BX02193, 20BX02195 σε <https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000042737615>. Για περαιτέρω, συναφή νομολογιακά παραδείγματα, βλ. Χ. Τσεβάς, Η κλιματική αλλαγή μεταξύ διεθνούς προσφυγικού και μεταναστευτικού δικαίου, ΠερΔικ, 3/2023, σ. 325 - 332

⁵¹ Δ. Χοτούρας, Φυσικές καταστροφές και μετακινήσεις πληθυσμών: Μια νέα πρόκληση για την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική (Συγκριτικές παρατηρήσεις), ΕΜΕΔ, 1/2012, σ. 21 – 32.

⁵² 23 Απριλίου 2018, Α/ΗΡC/38/21, § 45.

⁵³ Δ.Κούρτης, Το άσυλο ως μορφή επανόρθωσης για τα θύματα διεθνών ποινικών αδικημάτων με περιβαλλοντικό πρόσημο, ΠερΔικ, 3/2023, σ. 333 – 341.